

מי כתב את פירוש רש"י למסכת מועד-קטן?

קולטריס "מורה המורה" (חב"ד 3 ק"ס)

מעולם לא נסתפקתי בפ"י רש"י למס' מועד קטן המצוי בידינו בדפוס שאיננו מרש"י כי הרגיל ובקי בסגנון לשון רש"י בכל הש"ס יראה ויכיר כי הפירוש במס' מ"ק שונה בלשונו מלשון רש"י במסכתות אחרות וזו ראייה שאין עליה תשובה... וגם התוס' והרא"ש והא"ז והרמב"ן בתוה"א וכל הראשונים הביאו דבורי רש"י במס' זו למאות ולא נמצא ברש"י שלפנינו רק אולי אחד אחוז מחמישים אבל לא ידעתי למי מקדושים הוא ומי המחברו... עד אשר באתי לפה מינכען ומצאתי בעקד ספרי המלך יר"ה כ"י ישן על קלף נכתב כנראה בראשית האלף הששי או עוד קודם לו וכתוב עליו "פירוש רבנו גרשום למס' מ"ק" וחסר בו דף אחד באמצע וחצי דף בסופו וכאשר הצצתי בו ראיתי שהוא הוא הפירוש המצוי בידינו בדפוס שאנו קוראים אותו פי' רש"י.

אפרים קופפרי (מחוק המבוא): פירוש רש"י למסכת מועד קטן

מאות בשנים התלבטו חכמי ישראל בבעיית פירושו של רבנו שלמה בן יצחק למס' מועד קטן. כבר במאה השש עשרה ידועות היו שתי נוסחאות שונות ומנוגדות זו לזו מהפירוש המיוחס לרש"י על מ"ק. ר' יוסף קרו מביא פירוש רש"י-דפוס בצד הנוסח המנוגד, של המגיד משנה. ר' יואל סירקיס הרגיש בניגודים שבין פירוש רש"י-דפוס ופירוש רש"י-רי"ף, והסכים "ליזהר לכתחלה לצאת ידי שני הפירושים". מפרשי הרא"ש "תפארת שמואל" ו"קרבן נתנאל" מרמזים על רש"י-רי"ף כמקור לדברי רש"י המובאים בהרא"ש למ"ק. בעל "תפארת שמואל" כשנתקל בניגודים שבין רש"י-דפוס ורש"י-רי"ף כותב "אבל ברש"י בגמרא שלפנינו יש ט"ס בכאן". ר' צבי הירש חיות ראה "דברי רש"י בע"י משונים בהוספות רבות, מכפי אשר המה בש"ס". לפני מאה שנה התחיל הפולמוס בין החוקרים על מחברו של רש"י-דפוס למס' מועד קטן. יעקב ריפמן ור.נ. רבינוביץ ייחסו אותו לרבנו גרשום. ד.צ. צאמבער העמיד את בעלותו של רש"י עליו. החוקרים הבאים אחריהם רצו לראות בו מהדורת רש"י "היותר גרועה ובלתי שלימה".

עד היום לא חדלו הלומדים והחוקרים לחפש אחר פירוש רש"י האמיתי (או המהדורא המתקונת) למס' מ"ק. הרב מ.י.ל. זק"ש, רצה לראות את פירוש רש"י המקורי והמתוקן ב"פירוש מסכת משקין לאחד מן הראשונים ז"ל" שפרסם בשנת התרצ"ט. מן האמור אנו רואים, כי ייחסו לפחות שני פירושים על מס' מועד קטן לרבנו שלמה בן יצחק.

איצק הירש ווייס (3/3 כ"ג / 3/1 ו'א, 3, א"ב 294)

גם על פירוש רש"י למועד קטן קמו עוררים ואמרו שזה הפירוש הנספח לגמרא שבדפוס אינו מרש"י אלא הוא מפירושי רבנו גרשום ופירוש רש"י האמיתי הוא הנספח להלכות האלפסי וטעם הערעור יען כי הפירוש שלנו בגמרא מתאים לרוב עם פירוש ר"ג. אבל בעינינו כל הערעורים האלה אך תואנות המה ואם נמצא קצת או הרבה פירושים שפירש על פי פירושי ר"ג מה זו עושה? הלא נמצא שבכל פירושי סמך גם על מה שפירשו אחרים ובפרט היה לו פירוש ר"ג ליסוד. ומי שיתבונן בפירוש ר"ג הנמצא בידינו יראה כי המון רב פירושים אשר בפירוש רש"י שלנו לא יזכרו ולא יפקדו בפירוש ר"ג. ואמנם יתכן מאד כי שתי הנוסחאות שבידינו אותה שנספחה אל הגמרא ואותה שנספחה אל האלפסי שתי מהדורות הן כמנהגו של רש"י בכל פירושו, כי באמת היו ביד המחברים הראשונים שתי אלה המהדורות והעתיקו משתייהן בשם רש"י. הן בעלי התוספות הביאו בכמה מקומות פירוש הקונטרס על פי הנוסח שברש"י הנספח אל הרי"ף ושוב נמצא שגם מביאים הפירוש הנספח לגמרא אף שבפירוש הרי"ף נתפרש באופן אחר, אף גם הביאו פירושים בשם הקונטרס שאינם לא בזה ולא בזה המעיין היטב בתוספות ימצא מעצמו ראיות ברורות על כל זה (עי' תולדות רש"י שלי הערה 73). ובפסקי רבנו אשר (מ"ק פ"ה ה"ח) מביא "לשון אחר שפירש רש"י" ובמקום אחר שם (פ"ג סי' נ"ח) מעתיק פירוש רש"י על מאמר אחר בגמרא, ולא נמצא זה הלשון והפירוש לא בפירוש רש"י שלנו ולא ברש"י שאצל האלפסי. וכן בעל הגהות מיימוני (הל' אבל פ"ה ה"ח) הביא פירוש רש"י אשר לא נמצא בשני הפירושים. מכל זה יוצא לאור משפט כי היו פירושי רש"י נוסחאות נוסחאות. וכל מי שישפוט על פירוש שלנו שהוא פירוש רבנו גרשום וההוספות והשנויים עשה חכם אחר ולא רש"י לא ישפוט בצדק, כי בשני מקומות מצאנו כי חותמו של רש"י חתום על הפירוש. האחד הוא מה שבמקום אחד כתוב בפירושי רש"י שלנו: מפי מורי הזקן (מ"ק ו. ד"ה מצא) וזה לשון רש"י באמת שקרא את ר' יעקב בן יקר בשם "מורי הזקן" והשני הוא: מה שהביא פירוש בשם יש אומרים אשר לפיהו דבר רב דבר שאינו אמת ועל זה אמר בעל הפירוש "וקשה בעיני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו" (מ"ק כ:) ושוב מפורש במקום אחר שרש"י אמר כן על עצמו שקשה בעינינו לומר כן (פסחים ד:) ועתה אילו מי שאמר כן בפירוש למ"ק היה איש אחר ולא רש"י יפלא שיאמרו שניהם דבור זה "וקשה בעינינו", וכל אחד בגוף מדבר בעדו! אין זה אלא שאלה ואלה דברי אחד ודברי רש"י הם. סוף דבר יוצא לנו מכל זה כי היו ביד חכמי הדורות אחרי רש"י נוסחאות נוסחאות מפירושו למ"ק. ונראה שהיותר גרועה ובלתי שלמה היא הנוסחא שלפנינו ולא עוד אלא שחלו בה ידי אחרים. טובה וברורה יותר ממנה היא הנוסחא שאצל האלפסי אבל היא אינה שלמה ויש בה חסרונות ושבויים.